

ההדחה שמסגירה את הבעיה הגדולה של המשטר האיראני

11.08.2026 | יוסי מנשרוף written by

הדחת מוחמד באקר ד'ואלקדר מתפקיד מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי ונציג המנהיג מג'תבא ח'אמנהאי במועצה, והחלפתו במוחסן רצ'אא'י, היא אירוע חשוב שפקד אתמול (ראשון) את המשטר האיראני. מדובר במהלך המעיד על ניסיונו של המשטר האיראני להתאים את מנגנון קבלת ההחלטות האסטרטגיות למציאות החדשה שנוצרה בעקבות המלחמה ולנוכח הפגיעה הקשה שספגה שדרת הפיקוד וההנהגה האיראנית.

ד'ואלקדר כיהן כראש מטה משמרות המהפכה (1989-1997) וכסגן מפקד הארגון (1997-2006). לאחר מכן עבר לשורת תפקידים במערכת הפוליטית והמדינית של המשטר, עד שמונה במרץ 2026 למזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי, במקום עלי לאריג'אני, שחוסל במלחמה. מינויו של ד'ואלקדר לתפקיד באותה עת העיד על מצוקת כוח האדם שממנה סובל המשטר בכל הנוגע לאיוש עמדה אסטרטגית ורגישה זו.

הדחת ד'ואלקדר עשויה להעיד גם על האפקט המצטבר של הסיכולים הממוקדים שביצעה ישראל נגד בכירים במערכת האיראנית במהלך המלחמה. המשטר מתקשה לשקם את שדרת מקבלי ההחלטות הביטחוניים ולהעמיד אישיות בעלת שיעור קומה וניסיון המקבילים לאלה של עלי לאריג'אני, שמילא תפקיד מרכזי במערכת קבלת ההחלטות. בהקשר זה, החלפתו של ד'ואלקדר בתוך חודשים ספורים בלבד ממינויו [?] מהלך חריג במונחי המערכת האיראנית ובעמדה בכירה כל כך [?] משקפת כפי הנראה מידה של מבוכה וניסיון להסתגל במהירות באמצעות כוח האדם שנותר בידי המשטר.

ייתכן שההדחה משקפת גם אכזבה של מג'תבא ח'אמנהאי מתפקודו של ד'ואלקדר. ד'ואלקדר לא הצליח, ככל הנראה, לבסס את המועצה כגוף המסוגל לספק למנהיג החדש תמונת מצב, תיאום והמלצות ברמה הנדרשת בתקופה של מלחמה ומשבר. בכך עשויה ההדחה לשקף לא רק חילופי אישים, אלא ניסיון לחזק מחדש מוסד שנפגע במעמדו וביכולתו להשפיע על קבלת ההחלטות האסטרטגיות.

אלא שגם מינויו של רצ'אא'י חושף את מגבלת המאגר האנושי שממנו המשטר נאלץ לבחור. מוחסן רצ'אא'י הוא אמנם איש עתיר ניסיון, מפקד לשעבר במשמרות המהפכה וגיבור מלחמת איראן-עיראק, אך הוא מזוהה עם דור ומציאות פוליטית אחרים. ביקורת זו כבר נשמעה מקרב הבייס של המשטר מיד עם מינויו, והציגה אותו כאיש שמרן ומבוגר, שכבר פרש בעבר מהמערכת הביטחונית, התמודד פעמים רבות בבחירות לנשיאות ולא הצליח להיבחר, ולאחר מכן עבר לעסוק בעיקר בתחום הכלכלי. גם אם לרצ'אא'י ניסיון רב, קשה לראות בו דמות בעלת משקל

פוליטי ומקצועי המקביל לזה של לאריג'אני. במובן זה, המינוי עשוי להעיד לא רק על ניסיון לחזק את המועצה, אלא גם על הקושי של המשטר למצוא במהירות מחליף בעל שיעור קומה.

בהקשר זה יש לבחון גם את הניסיון של גורמים במחנה השמרני להגן על התנהלות המערכת באמצעות הצגת המו"מ וההבנות שהושגו בין איראן לארה"ב באסלאמאבאד כמהלך שנועד להונות את האויב ולשמש למעשה חלק מתוכנית מלחמה. כזכור, איראן הייתה אמורה להפיק ממזכר ההבנות הישגים מדיניים וכלכליים, אך ההבנות נקלעו למבוי סתום לאחר שטהראן וושינגטון פירשו באופן שונה את משמעותן ואת ההתחייבויות הנוגעות למיצר, ובפרט את היקף חופש הפעולה שהיה אמור להיות בידי איראן. אלא שהדחת ד'ואלקדר מחלישה גם הסבר זה. אילו המגעים וההבנות היו אכן חלק מתוכנית הטעיה מתוכננת, ד'ואלקדר היה אמור להיחשב כמי שמילא בהצלחה את תפקידו במסגרת האסטרטגיה שאושרה בצמרת, ולא כמי שנדרש לסיים את תפקידו חודשים ספורים לאחר שמונה. לפיכך, ההדחה עשויה ללמד כי ההנהגה האיראנית אינה מסתפקת בנרטיב שלפיו המהלך הדיפלומטי היה חלק מתוכנית מתוככמת להטעיית האויב, אלא מבקשת לבצע שינוי ממשי במוקד קבלת ההחלטות הביטחוניות ולהפיק לקחים מהתנהלות המועצה בתקופת המלחמה.

לצד זאת, אין לראות במינוי רצ'אא'י עדות לכך שהמערכת האיראנית יצאה משליטה. להפך: עצם היכולת של מג'תבא לבצע ממקום מחבואו, בתוך חודשים ספורים, שינוי בעמדה בכירה כל כך מעידה כי מנגנוני השלטון המרכזיים עדיין מתפקדים ושהמנהיג החדש מסוגל לכפות התאמות פרסונליות במוקדי הכוח. רצ'אא'י, בעל הרקע העמוק במשמרות המהפכה, אף עשוי לחזק את הקשר בין המועצה, כמוקד קבלת ההחלטות האסטרטגיות במשטר, לבין משמרות המהפכה, כארגון הביטחוני החזק במדינה.

עם זאת, המינוי אינו פותר את הבעיה המרכזית שנחשפה במלחמה: הפגיעה במאגר הבכירים וביכולת המשטר לשמר מנגנון קבלת החלטות איכותי בתנאי משבר. ד'ואלקדר מונה לתפקיד רק חודשים ספורים קודם לכן, וכעת הוא מוחלף ומועבר לשמש כיועץ למג'תבא. זהו מהלך שמאפשר למנהיג לשמור אותו קרוב אליו, אך בו בזמן להוציא אותו ממוקד קבלת ההחלטות של המועצה. בכך נוקט מג'תבא שיטה שאביו, עלי ח'אמנהאי, השתמש בה לא פעם: במקום להדיח לחלוטין אישים בכירים, לשמר אותם במעגל הקרוב באמצעות תפקיד ייעוצי ובלתי מחייב.

בסופו של דבר, החלפת ד'ואלקדר ברצ'אא'י היא יותר מחילופי תפקידים. היא משקפת מערכת הנמצאת בתהליך הסתגלות לאחר פגיעה קשה במנגנוני ההנהגה והביטחון שלה. מצד אחד, המשטר מוכיח כי הוא עדיין מסוגל לבצע התאמות מהירות ולשמור על שליטה במערכת. מצד שני, עצם הצורך להחליף בתוך זמן קצר את נציג המנהיג ומזכיר המועצה, ולמנות במקומו דמות מהדור הוותיק, ממחיש את המחסור בדמויות בעלות משקל שמסוגלות להתמודד עם האתגרים החדשים. המבחן של מוחסן רצ'אא'י יהיה אפוא לא רק אם יצליח לחזק את המועצה, אלא אם יצליח להוכיח שהמשטר מסוגל לשמר איכות בקבלת ההחלטות גם לאחר שהמלחמה פגעה באופן משמעותי במאגר האנושי שממנו הוא מרכיב את צמרת הביטחון שלו.

פורסם במעריב, בתאריך 11 באוגוסט 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.